

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ГОЛОНАСІННИХ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ

*Л.М. Гомля, Д.В. Ганіч
м. Полтава, Україна*

Розвиток сучасної біологічної науки, зокрема інтеграція знань навколо теоретичних узагальнень, уможлиблюють визнання одним з перших, пріоритетних завдань навчально-виховного процесу формування в учнів наукової картини живої природи, яка є складовою наукової картини світу, вищої й особливої форми систематизації знань фундаментальних наук, вищою формою інтеграції знань. Водночас наукова картина світу виконує поряд з навчальною і виховну функцію розвитку сучасного стилю мислення, світогляду учнів, їх інтелектуального потенціалу, залучає до опанування досвідом творчої діяльності, яка моделює процес наукового пізнання. Наукова картина живої природи фіксує знання про структуру й функціонування живих систем, їх індивідуальний та історичний розвиток, процеси пристосування до умов існування, зміни, що відбуваються в них через вплив людини [3].

Формування якостей творчої особистості, критичне ставлення до себе і власної думки, здатність до напруженої діяльності, зосередження на досягненні мети, прагнення до вдосконалення виконуваної роботи, схильність до фантазування, самовдосконалення можливі за умови набуття учнями досвіду творчої діяльності, що має бути обов'язковою ціллю біологічної освіти [3].

Програма вивчення біології потребує активного, творчого пошуку, метою якого є досягнення максимальної ефективності кожного уроку і навчально-виховного процесу загалом. Складний характер змісту сучасного уроку біології вимагає сукупності учбових дій (пізнавальних, практичних, оцінювальних і інших), необхідних для засвоєння цього змісту учнями. Адже, кожному вчителю важливо побачити синтетичний характер діяльності учнів (навчальної – пізнавальної – розумової – мислячої – оціночної – практичної). Тому кожен урок біології потрібно зробити змістовним, щоб учні, крім біологічних знань, винесли з нього відчуття радості, відкриття, пізнання [1].

На сьогодні це цілий комплекс наук про живу природу. Об'єктом вивченням біології є живі організми – рослини, тварини, гриби. Їх різноманітність, будова тіла і органів, розвиток, поширення, еволюція та форми співіснування в екологічних системах [5].

Упродовж багаторічного розвитку пізнання навколишнього світу послідовно змінювали і доповнювали один одного різні дослідницькі підходи: спостереження, опис і класифікація, порівняльно-аналітичний, історичний та експериментальний методи. Накопичення фактичного матеріалу, його опис і розподіл живих форм у систематичні групи, поширення методів біологічного дослідження наповнили конкретним змістом уявлення про живу природу, сприяли подоланню металічних поглядів.

Наочні посібники використовуються майже на всіх уроках біології. Проте це не означає, що всі уроки проводяться наочними методами. При словесних методах наочність часто є лише ілюстрацією до слів учителя або засобом підсилення образності його розповіді. Так, розповідаючи про рослини, що їх не можна показати в натурі, про певні біологічні явища, про наукові відкриття тощо, вчитель показує картини, таблиці, фото. Та джерелом інформації все ж лишається слово вчителя — його розповідь, його пояснення.

Інша роль відводиться наочним посібникам під час проведення уроку наочними методами. Тут саме вони (живі об'єкти, природа, досліди) стають джерелом інформації для учнів, а не слово вчителя. Розглядаючи живі об'єкти, рослини самотійно чи за допомогою запитань учителя учні обдумують висновки, роблять узагальнення й умовиводи. В цьому особливість використання наочності при наочних методах [1].

Мета застосування наочних методів — розвивати активність сприйняття і мислення учнів.

Правильно поставлене запитання, а далі й ціла система запитань, привертають увагу

учнів до об'єктів і дослідів, що демонструються, змушують їх цілеспрямовано й послідовно спостерігати, порівнювати, робити висновки й узагальнення [1].

Демонстрування натуральних засобів унаочнення при викладанні біології має переважне значення, тому що дає живі образні уявлення про рослини. Чим більше нагромаджено образних уявлень про органічний світ, тим легше, вдаючись до аналогії, контрастів тощо, ознайомити учнів з такими рослинами, які з різних причин неможливо продемонструвати на уроках.

Найбільш доступними живими об'єктами є рослини, їх демонструють на уроках ботаніки і загальної біології. Як правило, їх можна заготовити заздалегідь на ділянці, в природі, в живому куточку і вдома. Значна чисельна колекція голонасінних видів ботанічного саду ПНПУ імені В.Г. Короленка, може бути використана як засіб унаочнення при вивченні даного Відділу [2].

Саме на уроках біології потрібно донести дітям величезне значення рослин. Таку роботу слід виконувати в школі з учнями, як майбутніми громадянами, що нестимуть відповідальність за свою діяльність до природних багатств, зокрема рослинність. Саме цю важливість і значення, можна показати на прикладі колекції ботанічного саду, та тієї роботи, яка здійснюється його працівниками, а саме роботи по відновленню та збереженню в першу чергу тих рослин, що знаходяться на межі зникнення і потребують особливої уваги, рідкісні види, ендемічні, реліктові. Реліктові види рослин є живим прикладом поступового збіднення флори. Адже їх кількість незначна, а корисність невичерпна, надзвичайно велика. Ось чому, їм надано таке важливе значення [3].

Особливо важливим є повернути функцію реліктових видів в біоценозі, створити оптимальні умови для їх росту і розвитку та перевести їх в категорію відновлених видів. Всі вони входять до сторінок Червоної книги та оберігаються законом від знищення [4].

На уроках ботаніки та морфології рослин реліктові види рослин можна застосовувати як навчальний матеріал по таких темах як: "Різноманітність голонасінних рослин", "Значення у природі та в житті людини". Такі рослини як гінкго дволопатеве, тис ягідний та інші релікти можуть слугувати наочним матеріалом у вивченні рослинного світу [5].

Уроки біології в природі (походи до ботанічного саду) дають змогу виховувати гуманне, бережливе ставлення до навколишнього середовища, формувати у свідомості учнів природоохоронні засади. Саме навчальний процес повинен сприяти цьому. Школа має робити все необхідне для здійснення цієї мети. Її методологічною основою є різні форми роботи вчителя-вихователя зі своїми вихованцями [4].

Література

1. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі. / О.К. Богданова– Х.: Вид. група "Основа", 2003. – 80 с.
2. Ботанічний сад Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Путівник. / Укладачі: С.В. Гапон, В.В. Буйдін, Л.Д. Орлова та ін. – Полтава: АСМІ, 2003. – 28 с.
3. Верзілін М.М., Корсунська В.М. Загальна методика викладання біології. / М.М. Верзілін, В.М. Корсунська – К.: Вища школа, 1980. – 352 с.
4. Кравченко С.М., Костицький М.В. Екологічна етика і психологія людини. / С.М.Кравченко, М.В.Костицький – Львів, Світ, 1992
5. Мусієнко М.М., Славний П.С., Балан П.Г. Біологія. Підручник для 7– класу. / М.М.Мусієнко, П.С.Славний, П.Г.Балан – К.: Генеза, 2007. – 288 с.